

TOVÁBBI RÉSZLETEK A PÜSKI KIADÓ GONDOZÁSÁBAN MEGJELENT KÖNYVBŐL¹

1.

Helesfai Andrea

a hegedűművésznő emlékezete Martzy Johannáról

„Én nem vagyok költő, de Johannáról megemlékezni csodálatos feladat. 1979-ig kialakult közöttünk egy szívélyes barátság, amely a tanár diák viszonyból egy anyai barátsággá alakult.

A budapesti Zeneakadémián a kamarazene tanárom Mihály András volt, aki lelkemre kötötte, hogy Svájcban mindenképpen keressem fel Martzy Johannát. Ő tudta, hogy a művészdiplomám és svájci férjhezmenetelem miatt Svájcban élem tovább az életemet. A zürichi Tonhalle zenekar művészeként és több kamarazenei társaság tagjaként dolgoztam, amikor bejelentkeztem Johannánál, és felkértem, hogy hallgasson meg. A találkozó Johannával felejthetetlen volt. A glarusi vasútállomásra elhozott, és hamarosan megérkeztünk az otthonukba.

---

¹ [L. Beke Ágnes: Martzy Johanna hegedűművésznő, a szépség szenvedélyes szolgálója \(Püski Kiadó, 2021\) // Részletek a könyvből: Bevezető és Kelemen Barnabás hegedűművész ajánlása // Kurtág György zeneszerző ajánlása – Előszó – I. fejezet: Látogatás Hubaynál // A könyv szerzőjéről, Ligetiné Beke Ágnesről \(Parlando 2021/4.\)](#)

Helesfai Andrea², Johanna kedvenc tanítványa és barátja

Beléptünk az Eichenhausba, azaz Tölgyfaházba, a lakásukba, amely egy vendégeket mindig szívesen látó helyként is ismert volt, és pillanatok alatt egy Bach szólószonáta kidolgozásának kellős közepén találtam magam. Ezután meghívott engem Johanna rendszeres alkalmakra, mikor átvettük szinte az egész hegedűirodalmat, és emellett kamera muzsikáltunk is. Ebből a meghívásból egy igazi mesteroktatás nőtt ki, ő egy igazi tanítómesternő volt, meg voltam ajándékozva az ő egyedülálló hihetetlen precíz tudásával és azzal a képességgel, amellyel át tudta adni nekem a tudását. Számára az volt ajándék, hogy magas szinten tudta elmondani a mesterségbeli ismereteit. Tölgyfaházban az ő órái egyszerűen egy egész napos zenélést jelentettek, a szabadnapjaimon tudtam hozzájuk utazni. Kedves férje, Dániel és dakszli kutyájuk Dákó is nagyon örültek nekem, mikor megérkeztem.

Később, mikor Sabina lányuk a Lausanne-i internátusba került, azokban az időkben, mint második lányukra tekintettek rám. Én abban az időben egy

---

² **Helesfai Andrea** budapesti születésű hegedűművész a Bartók Béla Konzervatóriumban kezdett zenei tanulmányokat folytatni, és ezalatt számos országos versenyt nyert. A Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetemen Tátrai Vilmosnál folytatta képzését, ahol hegedűművész-tanár oklevelet szerzett. 1978-ban a Salzburgi Nemzetközi Mozart-hegedűversenyen díjat nyert. Helesfai Andrea a következő kiváló zenei műhelyekben volt zenekari művész, illetve koncertmester-szólista: Magyar Kamarazenekar, Budapest Kamaraegyüttes, Magyar Nemzeti Filharmonikusok, Zürichi Kamarazenekar, Camerata Zürich, Barokk Vonósok Zürich, Tonhalle, Zürich Orchestra, sok éven át játszott, számos világszerte vett részt és számos rádió-, televízió- és hangfelvételt készített. Bővebben a honlapján: www.andreahelesfai.ch

nemzetközi versenyre készültem föl. A házukba érkezés után megszokott módon visszavonultunk az emeleti részben Johannával, ahol órákig a hegedűtűdöket, darabokat és a repertoár bővítésében kijelölt darabokat tanultuk át együtt.

Ezután egy közös vacsora következett a szalonban, sokszor éjszakába nyúlóan folytattuk még a nemes munkát. Johanna fáradhatatlanul tanított, semmi sem volt neki sok, a legfontosabb dolog volt számára a zeneszerző szándékának a megragadása és a zene esszenciájának a felszínre hozása és az előadásban a lényeg tolmácsolása. Mindig nagyon boldog volt, ha a megoldás kulcsát megtalálta, és ezzel a növendék előadásában a mélyebb összefüggések megértése által magasabb szintű interpretáció születhetett meg. A kis részletektől, technikai megoldásoktól haladtunk, de mindig a művek zenei tartalma volt a legfontosabb számára, mindig a szépséget szolgálta.

Kedvenc muzsikusa Horowitz volt, akinek sok lemezét hallgattuk meg együtt. Azt mondogatta mindig, a világnak egy-egy hangszerből csak 10 kimagasló szólistára van szüksége.

Johanna mozgása a hegedülésben és a mindennapi életben is nagyon nemes, finom és kecses volt, a dolgok átlátása nála mély és lényegre törő volt, párosulva szarkasztikus humorral, de mindig találóan. A partnereivel is szókimondó volt, soha nem titkolta a véleményét, ezért nem mindig volt népszerű, több karmesterrel is feszült viszony alakult ki emiatt köztük. Johanna szerette a szépet és a zseniálisat a kompozíciókban, mint ahogyan az előadásokban is. Aminek csak lehetett és tudott, utánanézett szenvedélyesen és szüntelenül gyűjtötte a kéziratokat, nagy muzsikuskok leveleit, előadók visszaemlékezéseit, és olvasta őket fáradhatatlanul. Gyakran jártunk együtt Zürichben koncertekre, vagy ha én játszottam a zenekarban, a koncertek után felkereste a művészeket a művészsobában egy kis beszélgetésre. Johanna mindig kerülte a megalkuvást a zenében és az életvitelben egyaránt. A tanításban nem volt elégedett addig, amíg a tanítvány előadása esztétikai lelkesültséggel nem adta vissza a darab célját. Az ő nézetei a kultúrában a művészetben a politikában és a mindennapokban is nagyon világosak, mértékadó. Néha megjegyzései késhegyre menően élesek voltak, de személyesen nem voltak bántóak. Ő bizonyos fokig szétszórt is volt és könnyen feledékeny, ezeken ő maga is nevetett. Egyszer, mesélt, hogy egy fárasztó spanyol turnéről, mikor napról napra új városba utazott, minden este játszott egy versenyművet ami eléggé igénybe vette a teljesítőképességét. „Egy délelőtt egy fárasztó utazás után ment a próbára, és gondolta, hogy milyen jó, van most egy kis időm pihenni a Mozart-koncert bevezetője alatt, mert ez a koncert áll a programomban. Felmentem a pódiumra, a karmester, a zenekar már várt készen állva. Kezdhetünk? – kérdezte a karmester. – Igen – feleltem, ekkor felcsendült a

Mendelssohn-koncert másfél taktusos bevezetője. A próba baj nélkül lement, de én a délutáni pihenőről lemondtam, és át kellett jól gyakorolnom a Mendelssohn-koncertet.”

Ha röviden szeretném összefoglalni szavaimat, azt mondhatom, hogy Martzy Johanna szenvedélyes szolgálója volt a Szépségnek, és ezt kereste a zenében, természetesen a hegedű irodalmon át mindenütt, és ő korának legnagyobb hegedűsei között foglalt helyet.”

2.

Gurán Endre hegedű- és brácsaművész, aki Martzy Johanna utolsó tanítványának visszaemlékezése

„1942-ben születtem Kolozsvárott. Első tanárom ugyanaz a Brandeisz József volt, aki Martzy Johanna első tanára volt Temesváron. Ma Bécsben élek, akkor Svájcban tanultam és dolgoztam.

1978-ban Daniel Tschudi temetési szertartásán játszottam Helesfai Andrea hegedűművésznővel, duókat adtunk elő. Andrea itt mutatott be M. Johannának, és én megkértem, hogy adjon zeneórákat nekem. 1 évig jártam hozzá, hetente egyszer. Többet tanultam tőle, mint az előző 20 évben. Egy kimondhatatlanul nagy mester, tanár és muzsikus volt. Tanítási módszere, pl. saját kottájába soha nem írt be ujjrendet (az ujjak használatának sorrendje) vagy vonásnemet (a vonó irányának meghatározása), azt ő belülről tudta. Sokat kellett skálázni, etűdöket játszani, és hallatlanul megérezte, hogy hogyan kell felszabadítani a testet. Tanácsolta a hegedülés közbeni sétát, mert így nem válik görcsössé a figyelem. Sajnos, láncdohányos volt, ez a szokása később betegsége közben is megmaradt.

Délután 3 órára mentem, és kb. öt óra hosszat maradtam nála. A gátlásaimat feloldotta, és néha azt a kegyelmi állapotot értem el, mintha nem is én játszanék, hanem magától menne, valaki segítene.

Johanna is brácsázott, pedig én 42-es (ez a méret nagyon hatalmas a kéznek) hangszeren játszottam, de ő kézbe vette, és teljesen tisztán játszott a számára nagy hangszeren.

Nagyon erős keze volt.

Carlo Bergonzi hegedűje, a "Salabue" a világ hat legszebb hegedűje közé tartozott, valóban esztétikai gyönyörűséget okozott, ha csak ránéztünk. Néha letettük a hangszeret, és csak néztük, és gyönyörködtünk benne, a lelkünk is a hegedűn volt...

Játékában az erő, a vitalitás, és a gyengédség keveredett. Képes volt egy tíz perces darabot is az első hangtól az utolsóig egybefogva hatalmas ívben tartani, és a feszültséget is összefogva, jó példa erre Bach d- moll Chaconnja. E mellett nagyszerű háziasszony is volt, házában csodás étkeket szolgált fel. Amikor az öt órás hegedűóra után látta, hogy már teljesen zöld vagyok, így szólt: na jól van, tedd le a hangszeret csinállok neked egy jó levest."

3.

Zalay Tamás³ levele Ligetiné Beke Ágneshez

Kedves Ági!

Szép gondolat és terv, hogy Muci néniről egy megemlékező összeállítást készülsz írni. Szívesen és hálásan emlékszem vissza a zenehallgatásokra. Muci néninél a közös munka fontos mozzanata volt, hogy az éppen játszott darabokat minél hamarabb – amikor már valamennyire fogalmunk lett róluk – meghallgassuk nagy hegedűsökkel, és ne azt szokjuk meg, amit saját magunktól hallunk. Elsősorban a Bach partita tételekről van szó, mert ezeknek a zenének semmi előzményük nem volt a konzit megelőző években. (A mai ifjanc hegedűsöknek könnyű dolguk van, mert a You Tube-on több mint száz évre visszamenőleg megtalálják a legnagyobbak felvételeit, az egész zeneirodalmat. És még a stílus változásait is nyomon követhetik! Sajnos nem egy növendék volt a kezem alatt, akiknél nem tudtam elérni, hogy pl. az adott Mozart hegedűverseny tételt

---

³ Zalay Tamás (1945) kilencévesen kezdett hegedülni tanulni, először Szelényi Józsefnél, majd Hubert Ilonánál. A budapesti Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskolán Halász Ferenc tanítványa volt, 1970-ben szerzett művésztanári diplomát. 21 évig a Magyar Rádió Szimfonikus Zenekarának művésze volt, ezzel párhuzamosan rendszeresen játszott több kamarazenekarban (Liszt Ferenc Kamarazenekar, Concentus Hungaricus, Nicolaus Esterházy Sinfonia - ez utóbbiban, mint koncertmester) és külföldi együttesben (Európai Szólisták - Luxemburg). A zenekar 1992-es állandósulása óta a Budapesti Fesztiválzenekar hegedű szólamának a tagja.

meghallgassák igazi, művészi előadásban!) Mindannyian általában az E-dúr partita tételeivel kezdtük. Sok kisebb tétel, jól megfogható karakterekkel, de ami nagyon új, az a több szólamú játék, akkord-játék, a helyes tempó fontossága, a zenének a tánccal való szoros kapcsolata. Abban az időben még a fekete lemezek korszakát éltük, (hatvanas évek eleje), és Muci néninek tekintélyes lemezkollekciója volt. A zenehallgatás nem volt szervezett, tervezett dolog, inkább spontánul kialakuló valami. „Hívj föl telefonon (294-163), hogy mikor tudnál fölugrani a Visegrádi utcába, meghallgatni pl. az E-dúr partitából a Menuette I-II.-t.” Akkor aztán meghallgattuk mondjuk Menuhinnal, máskor más tételt Martzy Johannával. (Akiről addig azt sem tudtam addig, hogy egyáltalán létezik! Csodálatos játéka nagy felfedezés volt. Az akkori rezsim őt zárójelbe tette, és a hegedűművészet ott is felejtette.) De adódott zenehallgatás a lakáson „kis hegedűóra” alkalmával is. Ha valami a rendes órán még nem sikerült megnyugtatóan, akkor volt az, hogy „Gyere föl ekkor és ekkor, foglalkozunk egy kicsit a dologgal, mert a következő rendes hegedűóra még messze van.” (Mint a lelkiismeretes orvos, aki a problémás betegére gyakrabban ránéz.) Rendszerint ilyenkor is adódott alkalom lemezhallgatásra. A darabot együtt hallgattuk, közben is beszélünk róla, utána pedig átbeszéltük. Hallani egy darabot nagy művésszel, mondhatom katartikus élmény volt, hatalmas inspiráló erővel. Hát ezt így kell, így is lehet játszani? Mi, akik a saját kis dombunk tövében álltunk, hirtelen megpillantottuk a mögötte magasodó hegyet, hegycsúcsokat. Valamikor ekkor vált világossá a nemes feladat: megkeresni az utat, hogy ezeket a csúcsokat megközelítsük. Ahogy azt Van Gogh fivérének, Theo-nak egy levelében írta: „A művész élete folytonos keresés, anélkül, hogy a tökéleteset megtalálná.” Majd kicsit odébb: „Egész szívemmel benne vagyok.”

Szerencsés ember vagyok, mert olyanok közelébe sodort az élet, akik döntő inspirációt adtak a tovább lépéshez. Ilyen volt Muci néni is, akinek ezért mindig is hálás leszek. Nemes vállalásodhoz kívánok sok sikert!

Üdvözlettel, sok puszival
(Zalay) Tamás

4.

[Johanna Martzy \(1972\).mp4](#)